

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ПІДЛІТКІВ.

У статті розглядаються підходи до виховання підростаючої особистості в традиціях демократії, відповідальності як якості особистості підлітків, теоретичні підходи до визначення понять громадянське виховання, громадянська освіта та відповідальна громадянська позиція з точки зору педагогів, психологів.

Ключові слова: підлітки, відповідальність, громадянське виховання, громадянська освіта, відповідальна громадянська позиція

Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді визначено, що серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін [4].

З огляду на вищезазначене важливою складовою виховання підростаючої особистості в традиціях демократії є громадянське виховання – процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною [3]. Підлітковий вік для цього є найбільш сприятливим завдяки його специфіці. Психологічним аспектам становлення особистості присвячені роботи Б. Ананьєва, К. Абульханової-Славської, О. Бодальова, Л. Божович, Л. Виготського та інших.

Підхід педагогів до визначення особистісних якостей громадянина сформувався на засадах української національної ідеї.

Важливе місце у громадянському вихованні посідає громадянська освіта – навчання спрямоване на формування знань про права та обов'язки людини. Громадянська освіта тісно пов'язана з формуванням соціально-політичної

компетентності особистості у суспільній сфері. У процесі громадянського виховання освітня складова доповнюється вихованням в душі громадянськості. Це поняття об'єднує в собі громадянську, політичну соціалізацію майбутнього громадянина та його здатність долучати до цього процесу моральні цінності.

М. Боришевський визначає громадянські цінності як складову національних духовних цінностей. Зокрема І. Бех, О. Киричук, В. Поплужний вказували на обов'язковість національної самосвідомості, ціннісних орієнтацій своєї національної спільності, усвідомлення себе як суб'єкта державотворчого процесу.

А. Макаренко розглядав громадянське виховання як один із найважливіших та найскладніших процесів. Виховати громадянина, на його думку, – означає виховати патріота, виховати в ньому такі якості, які свідчили б про належність молодій людині до великої держави. Складовими громадянської орієнтації особистості педагог називав вмотивованість дій та моральних учинків, ціннісні орієнтації молоді [5].

В. Сухомлинський перший у радянські часи звернувся до громадянського виховання як до головної педагогічної проблеми. “Громадянськість, – зазначав В. Сухомлинський, – це, насамперед, відповідальність, обов'язок, це та вища сходинка в духовному житті людини, на якій вона віддає себе служінню ідеалу” [2]. Головною умовою формування рис громадянина педагог вважав організацію емоційно насиченого, діяльного (з трудовою основою) життя школи, розвиток громадянської активності кожного індивіда в контексті діяльного життя шкільного колективу. Він визначив підлітковий вік як особливо важливий для формування громадянина і стверджував, що риси громадянина виховуються безліччю впливів педагогічного характеру й некерованими соціальними впливами. Пріоритетним у виховній роботі В. О. Сухомлинський вважав патріотичне виховання, формування громадянина, “піклування про громадянську лінію усього процесу виховання”. “Ми домагаємося, – писав він, – щоб у дитини і підлітка боліло серце за те, що відбувається навколо неї і поряд з нею, щоб вона з дитинства пережила, відчула

громадянські радощі, громадянські прикромці” [6].

Через відчуття особистої причетності кожного для долі народу та держави має формуватися громадянська позиція особистості. У науково-довідковій літературі позиція визначається як “точка зору, ставлення до чого-небудь, дія, поведінка, що зумовлює це ставлення”, “точка зору, принципове ставлення до чого-небудь, що визначає характер поведінки, дії”, як складна інтерактивна якість, що проявляється як система відносин людини до себе, своєї діяльності, до вибору власного життєвого і професійного шляху, до праці (С. Митросенко, Т. Петрова).

Таким чином, позицію обов’язково характеризують глибокі переконання, принципове ставлення, почуття, що зумовлюють дії, вчинки особистості. Позиція визначає лінію поведінки суб’єкта та способи, напрями реалізації його життєвих прагнень, ціннісних орієнтацій. Сформована позиція актуалізує особистісний та професійний розвиток людини.

Визначаючи громадянську позицію як важливу цінність особистості, учені розглядають її як діяльнісно-поведінковий аспект громадянськості, що характеризується ініціативністю, подвижництвом, володінням адекватною тактикою реагування на різного роду ситуації, свідомістю поведінки в “межових” ситуаціях (П. Ігнатенко, Н. Косарева, В. Поплужний); як громадянський обов’язок, що став моральним принципом, усвідомленою готовністю і прагненням діяти задля інтересів суспільства й особистості (А. Капто); систему ціннісних і соціальних орієнтацій та ставлень, що характеризують людину як громадянина країни та суспільства (Л. Вишневська, С. Рябів, О. Сухомлинська, К. Чорна); результат, вищий ступінь сформованості громадянськості (А. Розенберг); вияв громадянської спрямованості (М. Борщевський); стан, інтегрована якість особистості, ставлення суб’єкту до зовнішнього світу, діяльності, навколишніх людей і самого себе; як умову власного розвитку особистості і результат виховних зусиль (О. Киричук, З. Карпенко).

Відповідальність розглядається як якість особистості у дослідженнях І. Беґа, який вважає, що ця якість концентрує усвідомлений індивідом загальнозначущий обов'язок, повинність у вчинку, передбачає визнання людиною причетності до соціального природного буття, її власне переконання, моральний принцип, підсумок самоусвідомлення.

Відповідальність, на думку І. Беґа, є особливим мотивом людських вчинків, якій відрізняється від усіх інших лише йому властивою рисою ідеальності. Саме наявність цієї риси у діяльності особистості сприяє її моральному розвитку і не перетворює відповідальність у засіб, за допомогою якого особистість прагне досягнути корисної для неї цілі [1].

Моральну рефлексію вчений розглядає як дієвий механізм морального розвитку. З його точки зору, вона передбачає здатність індивіда осмислити свої прагнення, передбачити результати вчинків з урахуванням власної позиції та позицій інших людей, здатність до погодження цілей поведінки із засобами їх досягнення.

Отже, аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що відповідальна громадянська позиція – це складне соціально-психологічне утворення, що може розглядатися з погляду змісту, суспільної значущості, дієвого вияву в життєдіяльності особистості. Важливими складовими сформованості відповідальної громадянської позиції є здатність аналізувати сучасні процеси та ситуації, обирати адекватні форми і способи дії у непередбачуваних ситуаціях; відповідальність за результати власної діяльності; самостійність суджень і самостійність мислення, відстоювання власних переконань; цілеспрямованість, дисциплінованість, наполегливість, а також активні і конкретні дії та вчинки громадянського спрямування.

Література

1. Беґ, І. Д. Психолого-педагогічні умови виховання у молоді громадянськості / І. Д. Беґ // Громадянське виховання молоді в умовах трансформації суспільства. зб. наук. ст. – Черкаси, 1998. – С. 3–6.
2. Громадянин – Держава – Громадянське виховання : антологія / упоряд. М. А. Рогозін, О.В. Сухомлинська. — Донецьк, 2001. —С. 213.

Особистість у просторі виховних інновацій

3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності : постанова Президії Акад. пед. наук України від 19 квіт. 2000 р., протокол № 1-7/4-49 // Шлях освіти. – 2000. – № 3. – С. 7–13.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/ser_osv/47154/
5. Макаренко, А. С. Воспитание гражданина / А. С. Макаренко // сост. Р. М. Баскина, М. Д. Виноградова. – М. : Просвещение, 1988. – 304 с. – (Б-ка учителя. Педагогические раздумья)
6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // В.О. Сухомлинський. Вибрані твори. В 5-ти т – К.: Рад. Школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.

Лаппо В. В., м. Коломия

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

Стаття присвячена проблемам залучення ресурсів мережі Інтернет в процес духовного розвитку студентів закладів вищої освіти. Здійснено спробу довести, що Інтернет-ресурси можуть залучатись в освітній процес не лише в якості навчального забезпечення, але й як засоби виховання. З-поміж Інтернет-ресурсів, що мають значний виховний вплив, виокремлено електронні бібліотеки, віртуальні музеї, Інтернет-версії освітніх телеканалів, web-квести. Наголошено, що ефективність застосування Інтернет-ресурсів в процесі духовного розвитку і саморозвитку студентів можливе за дотримання низки педагогічних умов.

Ключові слова: духовний розвиток, Інтернет-простір, студентська молодь, заклад вищої освіти.

У процесі цивілізаційного поступу українського суспільства вища освіта повинна сприяти духовному вихованню і самовихованню особистості студента: допомогти усвідомити роль духовного саморозвитку людини в національному і планетарному масштабі; сформувати усталені духовні потреби, усвідомлену самомотивацію щодо духовного самопізнання та самовдосконалення; створити сприятливі умови для розкриття духовного потенціалу кожного з учасників освітнього процесу; надати теоретичні знання щодо змісту, шляхів і чинників духовного розвитку та саморозвитку особистості. В означеному контексті особливої актуальності набуває твердження академіка І. Д. Беха про те, що процес духовного виховання є планомірним сходженням особистості до духовності [1, с. 69].